

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАПРЯМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ

Проблема розробки системного механізму збільшення обсягів реалізованої продукції підприємствами України, у тому числі за рахунок інноваційних товарів (послуг), бралася до уваги на сьогоднішній день у багатьох наукових працях відомих вчених, таких як: Макогон Ю.В., Мокій А.І., Кацура С.М., Блінов А.О. та ін. При цьому не була достатньо розкрита роль машинобудівної галузі в економіці країни, яка визначає рівень її інноваційного розвитку, і посідає, відповідно, одне з перших місць у рейтингу галузей, що створюють наукоємну продукцію.

Із 2001 р. у вітчизняному машинобудуванні склалася стійка тенденція до збільшення кількості підприємств,

що нарощують обсяги виробництва товарної продукції, при цьому в даній галузі зафіксовані найвищі темпи зростання (рис. 1). Збільшилася питома вага експорту. Активно проводилася диверсифікація виробництва – було освоєно виробництво цілого ряду техніки для нафтопереробної, металургійної, вугільної промисловості, сільського господарства. До цього моменту продовжує оновлюватися номенклатура продукції машинобудівних підприємств. За підсумками роботи промислових підприємств у 2004 р. слід зазначити суттєвий вклад машинобудівників у сукупний обсяг реалізованої продукції, який складає 13,4%, або 53,7 млрд.грн. (рис. 2) [7].

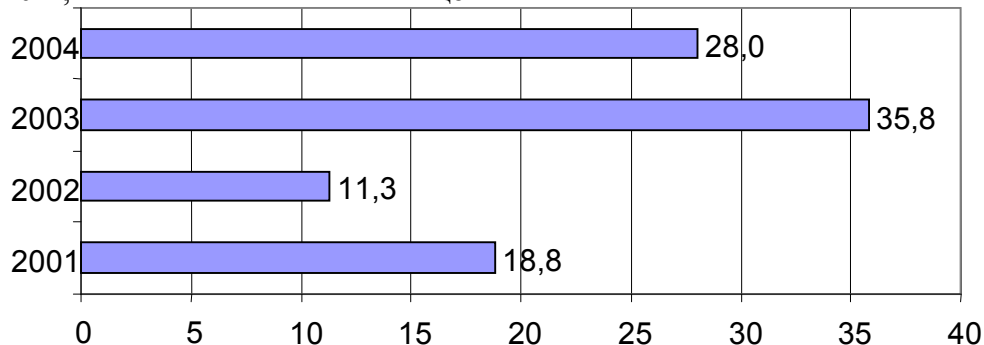
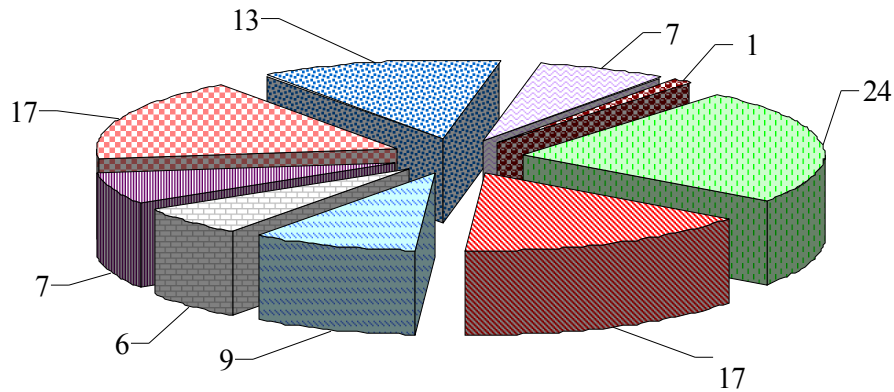

Рис. 1. Зростання обсягу виробництва машинобудування (до попереднього року) у 2001-2004 рр., % [7]

Аналіз основних факторів збільшення обсягів виробництва вказує на те, що можливості нарощування обсягів виробництва в першу чергу пов'язані з технічним прогресом і зростаючим споживацьким попитом на нову техніку, а саме з її розробкою та освоєнням, упровадженням нових технологій,

інвестиціями в модернізацію існуючого виробництва; упровадженням ресурсозберігаючих технологій. Для успішного розвитку машинобудування в Україні необхідно підтримувати якість продукції на світовому рівні, який постійно зростає і вимагає значних інвестицій у наукове забезпечення і

■ Металургія	■ Харчова промисловість
■ Виробництво коксу та н/перероб.	■ Хімічна та нафтохімічна промисловість
■ Інше	■ Виробництво електроенергії, газу та води
■ Машинобудування	■ Добувна промисловість
■ Легка промисловість	

технологічне оновлення виробництва.

Рис. 2. Частка в загальному обсязі реалізованої продукції у 2004 р., %

Протягом останніх чотирьох років на підприємствах, виходячи з галузевих науково-технічних і заводських програм, для створення умов виробництва конкурентоспроможної продукції, запроваджувалися нові технологічні процеси, технології та оновлювалося обладнання, проводилися заходи щодо зниження енерго- та матеріаломісткості, собівартості продукції.

Поряд із позитивними тенденціями у вітчизняному машинобудуванні існують і негативні, такі як підвищення цін на металопродукцію, бензин, природний газ, що призведе до зменшення темпів збільшення обсягів виробництва продукції. Тому на провідних підприємствах галузі розробляються заходи щодо зберігання зовнішніх ринків шляхом освоєння нових наукоємних виробів, упровадження ефективних систем енергозбереження, поліпшення якості тощо. Усе це ставить проблему, що розглядається в даній статті, у розряд найактуальніших та найважливіших. Автор вважає доцільним посилення уваги до підприємств, які

розвиваються інноваційно, шляхом надання їм дійсної допомоги, як найперспективнішим із машинобудівної галузі щодо досягнення головної мети – підвищення рівня економічного розвитку України.

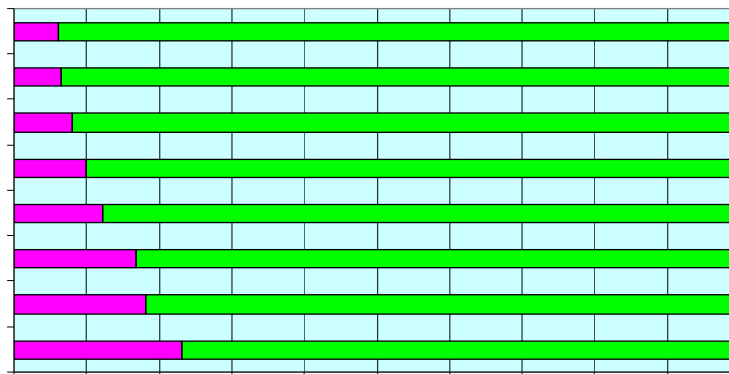
При цьому залишається проблема високого підприємницького ризику інноваційної діяльності, яка вимагає достатньо великих капіталовкладень, у порівнянні з уже освоєною виробничою діяльністю. Такий ризик може узяти на себе тільки підприємство із стабільним фінансовим становищем і високим рівнем обсягів виробленої експортоорієнтованої продукції, що може гарантуватись довгостроковими взаєминами з іноземними споживачами у вигляді великих портфельів замовлень, сформованих на декілька років уперед.

У загальному обсязі реалізації України частка експортних поставок складає від 30 до 85% за різними машинобудівними підгалуззями. Машинобудівна продукція експортується у 80 країн світу. Найбільші імпортери – Росія, Німеччина, Туркменістан, Індія,

Китай, Іран – у цих країнах йде до 70% загального експорту. Закріплення на основних ринках далекого і близького зарубіжжя – одна із стратегічних установок. Успіх гарантовано тим підгалузям, де, за умови втрати ринку, оперативно диверсифікується експорт в інші регіони. Серед основних експортерів ВАТ «Азовзагальмаш», ВАТ «Маріупольський завод важкого машинобудування», СМНВО ім. Фрунзе, Стахановський вагонобудівний завод, ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Насосенергомаш». Питома вага експортної продукції цих підприємств складає близько 73% у загальному обсязі реалізації. Сьогодні виробничі потужності підприємств працюють у режимі завантаження від 30 до 60%, при цьому вони мають достатній резерв для нарощування обсягів виробництва, у тому числі й для експортних поставок. Однак при цьому слід зазначити, що в загальних обсягах країни експорт продукції машинобудування складає 40%.

У контексті подальшого розвитку промисловості необхідно наголосити на

перевагах стратегії інноваційного й інвестиційного відродження і підтримки власного виробництва і розвитку наукоємних конкурентоспроможних вітчизняних технологій. Говорячи про інноваційну діяльність у промисловості у 2004 р., слід відзначити, що її здійснювали 958 підприємств, або 10,0% їх загальної кількості, в основному з метою створення і запровадження у виробництво нової або значно вдосконаленої продукції та виробничих процесів. Проте активність підприємств у здійсненні інновацій значно варіювала серед видів промислової діяльності. У виробництві коксу і продуктів нафтопереробки нововведення здійснювали 30,0% підприємств галузі, у машинобудуванні – 22,3, у хімічній і нафтохімічній промисловості – 20,2, у металургії та обробці металу – 13,9, у харчовій промисловості – 11,0, у легкій промисловості – 8,7, у целюлозно-паперовій промисловості, видавничій справі – 6,9, в обробці деревини і виробів із деревини – 6,6% (рис. 3) [7].

В Україні викликає турботу становище основних фондів у машинобудуванні. Знос їх активної частини на 15-24% вище від загального

зносу основних фондів у машинобудуванні. Спостерігається зменшення питомої ваги активної частки у структурі основних фондів. Тому

починаючи з 1998 р. відбувається зростання інвестицій у будівництво нових, реконструкцію, розширення і технічне переоснащення діючих підприємств машинобудування. На жаль, амортизаційні відрахування, які повинні накопичуватися і використовуватися для оновлення і технічного переоснащення основних фондів, переважно йдуть на поповнення оборотних коштів підприємств. Україна зможе наблизитися до розвинених країн, лише проводячи модернізацію виробництва інноваційними способами. Основну роль у цих процесах відіграє запровадження вітчизняних високотехнологічних розробок, які у стислі строки можуть дати суттєву віддачу і забезпечити подальше економічне зростання. У розвинених країнах світу високий рівень зросту виробництва забезпечується інноваційною діяльністю.

На жаль, до цього часу на державному рівні не відпрацьовані ефективно діючі механізми підтримки запровадження вітчизняних високотехнологічних розробок. Зараз найефективнішим способом координації інноваційної діяльності була і є розробка й реалізація комплексно-цільових науково-технічних програм галузевого, міжгалузевого і вищих рівнів. Сьогодні Верховною Радою України розглянутий у першому читанні законопроект про держпідтримку розвитку високих технологій в Україні [8]. Даним законопроектом визначені економічні й організаційні заходи зі стимулювання розвитку новітніх технологій в Україні, а також методи державного регулювання в цій сфері.

До високих технологій законопроект відносить технології, розроблені на основі новітніх наукових знань у певній сфері, суміжних, або сферах, що визначають інноваційний характер розвитку вітчизняної економіки.

Законопроект визначає також економічні й організаційні заходи зі стимулювання розвитку високих технологій в Україні, а також принципи і методи державного регулювання в цій сфері. Документ передбачає, що перелік підприємств, установ і організацій, що займаються науковою і виробничою діяльністю у сфері високих технологій, на які поширюються заходи стимулювання, визначатиметься Кабінетом Міністрів України. Проте механізм визначення даного переліку, критерії та ознаки, за якими він формуватиметься, не досить детально обумовлені.

Крім того, згідно із проектом закону, заходи стимулювання розвитку високих технологій включають:

звільнення від оподаткування проектно-конструкторських робіт, які виконуються у сфері високих технологій за рахунок Державного бюджету;

реструктуризація поточної заборгованості підприємств, установ і організацій строком на п'ять років;

списання податкової заборгованості за станом на 1 січня 2001 р. (у вигляді пені, штрафів і фінансових санкцій);

звільнення до 1 січня 2009 р. від сплати до Державного бюджету України і позабюджетних фондів місцевих податків і зборів 50% прибутку;

звільнення до 1 січня 2009 р. від сплати земельного податку;

установлення строку здійснення розрахунків за експортно-імпорتنі операції, не перевищуючого 180 календарних днів;

установлення до 1 січня 2009 р. щорічної 20% норми прискореної амортизації основних фондів групи 3;

тимчасово до 1 січня 2009 р. доход підприємств, установ і організацій у сфері високотехнологічної діяльності, отриманий ними від поточної діяльності, обкладається 15%-вою податковою ставкою.

Розглянутим законопроектом передбачається до 1 січня 2009 р. звільнити від сплати ввізного митного збору і податку на додану вартість операції по ввезенню на митну територію України сировини, комплектуючих матеріалів, оснащення і обладнання, яке бере участь у високотехнологічному виробництві. Надання вищезгаданих пільг підприємствам, що освоюють високі технології, спричинить за собою скорочення прибуткової частки держбюджету від відповідних податків і зборів. Природно, урядом країни повинно бути ухвалено рішення про прийняття даного закону, засноване на розрахунках, що гарантують компенсацію (вищезгаданих недонаходжень) за рахунок збільшення в майбутніх періодах обсягів реалізації підприємствами, що вже працюють із високими технологіями. Також слід звернути увагу на існуючий позитивний момент у даному законопроекті, що стосується державного фінансування наукових розробок у сфері високих технологій за рахунок коштів держбюджету, які виділяються і мають відповідне цільове призначення.

Окремо слід зазначити той факт, що сьогодні основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств. Так, джерелами фінансування заходів Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр. є: власні кошти підприємств і організацій – 67%, державні інвестиції – 10, ресурси фінансово-кредитної сфери – 7, іноземний капітал – 8, кошти населення – 3, інші джерела – 5% [8].

Обсяги фінансування інновацій за рахунок держсектора в Україні – мізерні (порівняно з розвиненими країнами світу). Інноваційна діяльність у вітчизняній промисловості продовжує фінансуватися за залишковим принципом.

У розвинених країнах світу фінансування інноваційної діяльності за рахунок бізнес-сектора складає близько 2% від ВВП, фінансування за рахунок приватних вкладень ще більше. Зрозуміло, що при такому стані речей не останню роль відіграє стимулювання вказаної діяльності державою. Про стимули, спрямовані на підтримку інновацій в Україні, говорити рано.

Ураховуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що в Україні необхідно активізувати роботу над законодавчою базою відносно проблем інноваційної політики. З метою подальшого розвитку важкого машинобудування, державі необхідно надавати підприємствам відповідну фінансову підтримку для реалізації експортних контрактів і забезпечити реальне фінансування нових розробок обладнання, передбачених відповідними науково-технічними програмами. Це дозволить у 2006 р. продовжити роботу над освоєнням нових видів конкурентоспроможної продукції, яка відповідатиме вимогам міжнародних стандартів. У найкоротші терміни треба визначитися із пріоритетними напрямками інноваційної діяльності і чітко сформулювати правові основи, економічні й організаційні заходи стимулювання розвитку високих технологій.

Література

1. Александрова В.П. Управління фінансовими ресурсами інноваційного розвитку // Вісник Технологічного ун-ту Поділля. – 2002. – Ч.2, т.1. – С. 89-93.
2. Дідченко О.І. Про становище експортного потенціалу машинобудівного комплексу України // Вісник Технологічного ун-ту Поділля: Економічні науки. – 2002. – Ч.1. – С. 204-209.

3. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2003. – 448 с.

4. Скударь Г., Панков В. Пути выхода предприятий машиностроительного комплекса на внешний рынок за счёт повышения инновационной активности и расширения диапазона инвестиционной деятельности // Экономист. – 2001. – №12. – С. 40-50.

5. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Держкомстат України, 2005.

6. Щедрина Т.І. Розвиток експортно-імпортного потенціалу високотехнологічних товарів в Україні // Економіка і прогнозування. – 2002. – №1. – С. 102-109.

7. <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. <http://gska2.rada.gov.ua/>